

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА: ВИМОГА ЧАСУ

У статті аналізується проблема підготовка логопеда в сучасному педагогічному закладі у відповідності з вітчизняними й світовими тенденціями. Нова соціальна політика стосовно дітей із обмеженими психофізичними можливостями, посилення уваги громадськості й батьків до таких дітей, структурно-організаційні зміни в системі спеціальної освіти зумовлюють необхідність підготовки фахівців із навчання і виховання дітей із порушеннями мовлення й формування їх особистості на нових теоретико-методичних засадах.

У сучасних соціокультурних реаліях України особливого значення набуває соціальна політика стосовно осіб із обмеженими психічними і фізичними можливостями. Українське суспільство досягло такого рівня соціального розвитку, коли не може собі дозволити втратити жодну підростаючу людину, а визнання Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилює увагу батьків, держави і громадськості до їхніх проблем з народження і до повноліття та відповідальність за розвиток, навчання і виховання. На це спрямовані окремі державно-правові акти, зокрема: Конституція України (ст. 53), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI-му столітті, проекти концепції гуманізації загальної середньої освіти, соціальної реабілітації, національна програма „Діти України, закони України „Про освіту”, „Про охорону дитинства”

Статистичні дані демографічних процесів свідчать, що в Україні з кожним роком зростає кількість дітей із проблемами розвитку, сьогодні їх понад 152 тисячі, близько 58 тисяч сімей виховують дітей із обмеженими психофізичними

© Федорович Л. О., 2007

можливостями, серед них значна кількість має порушення мовлення. Від народження ця категорія дітей вимагає особливого підходу, бо через обмежені фізичні й психічні можливості вони нездатні самотійно, без цілеспрямовано організованих умов й спеціального педагогічного навчання і виховання, адаптуватися до зростаючих соціальних вимог. Це зумовлює посилення уваги до таких дітей, визначення основних напрямів та пошуку прогресивних підходів і розробки системи ефективного навчання і виховання на основі сучасних гуманістично-демократичних засад [5]. Першочерговими є завдання підвищення якості психолого-педагогічної допомоги таким дітям, а відтак організації підготовки фахівців, які будуть працювати в нових умовах ставлення держави і суспільства до інвалідів та людиноценитричних пріоритетах освіти.

Це зумовлює модернізацію системи спеціальної освіти й передбачає як удосконалення, так і необхідність побудови системи спеціальної освіти нового типу, а саме:

- охоплення освітою всіх дітей із психофізичними порушеннями розвитку;
- вільний вибір форми організації освіти, типу навчального закладу;
- ранню діагностику і своєчасне визначення соціальних освітніх потреб дитини;
- спеціалізований освітній стандарт, який повинен передбачати відповідний освітній рівень дитини і його досягнення;
- створення освітніх закладів комбінованого типу;
- професіональний супровід дитини;
- підготовку спеціалістів, які сприймуть нову систему.

За цих умов підготовка педагогів корекційного навчання і виховання дітей із обмеженими психофізичними можливостями стає провідною в сучасній освітній політиці й передбачає вирішення комплексу завдань, спрямованих на розвиток особистості з обмеженими можливостями й соціалізацію її у швидко змінному світі [4]. Оскільки група осіб із обмеженими психічними і фізичними можливостями охоплює і дітей із порушеннями мовлення, яким повинна надаватися логопедична допомога в спеціальних загальноосвітніх закладах відповідного профілю, масових

школах, дошкільних закладах, дитячих поліклініках і стаціонарах, удосконалення професійної підготовки логопедів є актуальною педагогічною проблемою.

У зв'язку з цим метою нашого дослідження є з'ясування передумов вдосконалення професійної підготовки логопедів до практичної роботи.

Відразу зазначимо, що за останні роки в системі спеціальної освіти відбулися якісні структурно-організаційні зміни:

- перехід загальноосвітньої спеціальної школи на 10-річний (діти з тяжкими порушеннями мовлення, затримкою психічного розвитку і розумовою відсталістю) і 13-річний (для сліпих, слабозорих, глухих, слабочуючих і дітей із церебральним паралічем) термін навчання;
- вдосконалена структура спеціальних шкіл: початкова школа (1-4 класи), основна школа (5-10 класи), старша школа (11-13 класи);
- для дітей, які не дістали дошкільної освіти, в структурі спеціальних шкіл передбачені підготовчі класи;
- спеціальні навчальні заклади перейшли на 12-бальну систему оцінювання знань учнів;
- розроблений державний стандарт початкової спеціальної освіти [1].

Сьогодні також активізується розробка педагогічних ідей щодо ролі й функцій вищої освіти, її впливу на становлення фахівця корекційної освіти. Аналіз досліджень у галузі спеціальної педагогіки розкриває сутність, сучасні завдання і зміст корекційної освіти (В. Бондар, Т. Власова, Л. Виготський, Н. Малофєєв, Б. Пузанов, В. Синьов та ін.); опубліковані роботи з методології і теорії конструювання змісту професійної підготовки вчителя-логопеда (Г. Волкова, Н. Жинкін, Є. Мастюкова, В. Селіверстов, Т. Філічева, Г. Чіркїна, В. Тарасун, М. Шеремет, ін.); висунуті концепції конструювання педагогічної діяльності (І. Батракова, З. Васильєва, А. Жук, Н. Кузьміна та ін.) і концепції людини як суб'єкта діяльності, особистості, індивідуальності (Б. Ананьєв, О. Леонтєв, Б. Ломов, І. Якиманська та ін.); сформовані ідеї системного підходу до використання педагогічних технологій (І. Абрамова, В. Беспалько, В. Боголюбов та ін.) й інноваційних моделей підготовки вчителя (О. Бондаревська, Б. Вульф, Б. Ліхачов, Е. Ямбург та ін.).

Водночас проблема підготовки фахівця-логопеда вимагає глибокого осмислення з точки зору безперервності інтелектуального й етично-духовного розвитку особистості, орієнтації професійної освіти на нові цінності науки і культури; реалізації принципів гуманізації, демократизації, диференціації, індивідуалізації й інтеграції в змісті професійної освіти, формах і методах навчання студентів; перенесення акценту з повчальної діяльності педагога на самостійну та управлінську; технологізації процесу корекційної освіти тощо.

Удосконалення підготовки фахівців-логопедів у сучасній вищій педагогічній школі необхідне у зв'язку з такими суперечностями:

- між новою освітньою політикою держави й суспільства і традиційною системою спеціальної освіти;
- між глибиною досліджень в теорії спеціальної педагогіки ідей гуманізації освіти і недостатністю їх реального практичного впровадження;
- між наявністю ускладнених первинних чи комплексних порушень і недостатньою готовністю логопедів до здійснення комплексного підходу до практичної корекційної діяльності;
- між вимогами до якості професійної освіти вчителя-логопеда і недостатнім рівнем їхньої професійної підготовки;
- між зростанням об'єктивної соціальної значущості професії логопеда і фактичною недооцінкою його праці з боку суспільства.

Крім того, підготовка логопеда в сучасному педагогічному закладі має суперечності між:

- рівнем розвитку науково-теоретичного логопедичного знання і його віддзеркаленням у змісті професійної підготовки учителя логопеда;
- практикою підготовки вчителя-логопеда і метою сучасної корекційної освіти;
- потребою студента діставати вищу освіту на компетентнісно-особистісному рівні і нормативними межами начального процесу;

— соціальними потребами оновлення складових системи професійної підготовки вчителя-логопеда і недостатньою дослідженістю теоретичних і методичних основ їх фахової підготовки [3].

Необхідність вирішення названих протиріч актуалізує проблему модернізації вищої освіти й розробку теоретико-методичних основ системи професійної підготовки вчителя-логопеда у вищому навчальному закладі.

У цьому контексті посилюється пріоритетна роль спеціальної педагогіки, зокрема логопедії як окремої галузі дефектологічної науки, і виникає цілком правомірний інтерес до вивчення та узагальнення її теоретичного доробку і практичних надбань попередніх століть.

Існуюча на сьогодні теоретична база вітчизняної професійної підготовки вчителя-логопеда розглядається як: 1) структурний компонент соціально-педагогічної діяльності (А. Виноградова, І. Зверева, Р. Овчарова, С. Харченко, інші); 2) складова спеціальної педагогіки (М. Вайзман, І. Коробейникова, Н. Ліфінцева, І. Підласий, В. Тарасун); 3) один із напрямів у галузі охорони здоров'я (В. Базарний, Л. Винокуров, В. Мартинюк, В. Покась, А. Уманська); 4) сфера діяльності вчителя (Н. Баранова, А. Гордєєва, І. Єрмаков, В. Морозов, інші).

Міжнародна і вітчизняна практика свідчить, що на зміну ізольованому вихованню дітей із проблемами розвитку повинно прийти інтегроване й інклюзивне навчання та виховання. Приблизно з 70-років ХХ століття у світовій освітній політиці визначилося кілька підходів до надання освіти дітям із обмеженими можливостями здоров'я. Основні з них: *мейнстрімінг*, *інтеграція*, *інклюзія*. Варто зазначити, що ці терміни у зарубіжній практиці використовуються як близькі, але не

Мейнстрімінг (у перекладі — загальний потік) передбачає розширення соціальних контактів між дітьми з обмеженими можливостями здоров'я та їхніми однолітками. В основному, це позаурочна форма спілкування: участь у спільних масових заходах, таборах, клубах за інтересами тощо.

Інтеграція (в перекладі — цілий) в українській мові є загальноживаним і розглядається в узагальненому вигляді як один із важливих напрямів підготовки осіб із обмеженими психофізичними можливостями до самостійного життя.

Проблема інтеграції дітей із особливими освітніми потребами в системі сучасної спеціальної освіти посідає особливе місце і викликає багато суперечок, зокрема: російські вчені Л. Шипіцина, І. Мамайчук визначають і обґрунтовують соціальну й освітню інтеграцію; за визначенням Б. Пузанова, М. Малафеева інтегроване навчання — це навчання і виховання дітей із відхиленнями розвитку в установах загальної системи освіти разом із дітьми, які розвиваються нормально; білоруські вчені А. Конопльова та Т. Лещинська розглядають інтеграцію в системі освіти як створення єдиного освітнього простору, зближення загальної і спеціальної освіти, навчання дітей із особливостями психофізичного розвитку в умовах, максимально наближених до звичайного життєвого середовища [1, 2].

Досвід багатьох зарубіжних країн засвідчує, що методологічними засадами освітньої (педагогічної) інтеграції дітей із особливостями психофізичного розвитку є принципи рівних прав і можливостей у здобутті освіти. У загальновизнаному розумінні освітня (педагогічна) інтеграція передбачає надання можливості учням із порушенням психофізичного розвитку, але збереженими пізнавальними здібностями, навчатися у звичайних загальноосвітніх школах, при цьому ці діти мають опанувати програму загальноосвітньої школи. Учні з порушеннями психофізичного розвитку повинні навчатися у спеціальних класах, не включаючись у процес спільного навчання зі здоровими однолітками, лише під час виховних заходів всі учні перебувають разом.

Інклюзія (в перекладі — включення) або *інклюзивна освіта* передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. За повної інклюзії всі діти є повноправними членами дитячого колективу, забезпечуються підтримкою, при необхідності соціальним і психолого-педагогічним супроводом. Інклюзивна освіта — це гнучка, індивідуалізована система навчання з психолого-педагогічною підтримкою дітей і молоді з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи, яка знаходиться поблизу місця проживання. При інклюзивній системі навчання особливі освітні потреби задовольняються і в дітей із обмеженими можливостями здоров'я, і в дітей талановитих і обдарованих за

допомогою індивідуалізованих методів навчання, адаптованих навчальних програм, спеціально розроблених та підібраних допоміжних навчальних матеріалів, додаткових посібників тощо.

Зокрема, оптимальним виходом із цієї ситуації є розробка модульної моделі організації навчально-виховного процесу, яка б дозволила на основі відібраних стандартних науково обґрунтованих і апробованих технологій скласти програми для умов конкретної установи. Ці гнучкі організаційні моделі дозволять диференційовано створювати оптимальні умови для розвитку кожної групи дітей відповідно до структури наявних порушень. Побудова даної моделі як супроводу дозволить вирішувати проблеми розвитку і навчання дітей у межах усталеного освітнього середовища, уникнути необґрунтованої переадресації проблеми дитини зовнішнім службам, скоротити число дітей, що направляються до спеціальних освітніх установ. Саме Всеукраїнським фондом „Крок за кроком” та тими державними навчальними закладами, яким МОН України надало статус експериментальних педагогічних майданчиків, розроблено оригінальні моделі інтегрованого навчання, нові технології реабілітації та соціальних послуг дітям різної категорії та їхнім батькам, механізми включення батьківської громади у цей процес, якими вони щедро діляться із закладами, що стали на шлях реформування. В Україні діє державний експеримент із навчання дітей із обмеженими можливостями в загальноосвітньому просторі. Він здійснюється за двома напрямками: *інтегроване навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітньої школи* та *інклюзивне навчання, що передбачає спільне перебування дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку з їхніми здоровими однолітцями*. В першій моделі у загальноосвітній школі організуються спеціальні класи для дітей із конкретними порушеннями розвитку й навчальний процес здійснюється роздільно за спеціальними навчальними планами, програмами, підручниками та супроводжується обов'язковими заняттями корекційного блоку, проте у вільні від занять години діти можуть проводити час разом у різних заходах шкільного життя.

Згідно другої моделі — навчальний процес здійснюється диференційовано за індивідуальними програмами за умови надання кваліфікованої спеціалізованої

допомоги. Тому, крім учителя, у навчальному процесі повинен брати участь помічник учителя, педагог-фахівець, який володіє корекційними технологіями відповідно порушень психофізичного розвитку дітей. Наповнюваність класів менша, ніж у звичайних. Як свідчить практика, такий педагог супроводжує навчання 5-6 дітей із однорідними порушеннями психофізичного розвитку в одному класі, а в освітньому закладі створюються корекційні центри з динамічним штатним розкладом (сурдо-, тифло-, корекційні педагоги, логопед, психолог) відповідно фактичній кількості дітей із різними порушеннями психофізичного розвитку, яка щорічно змінюється. Введення різнорівневих моделей не означає скорочення мережі спеціальних закладів, що існують.

Соціально-педагогічні заходи стосовно дітей із проблемами розвитку мають розширюватися. Концепція інклюзивного навчання є складною й реалізація її повинна відбуватися різнопланово. Гуманізація суспільства потребує розвитку нових форм впливу на дитину, до однієї з котрих відноситься соціально-педагогічна підтримка дітей із проблемами розвитку на основі взаємодії дітей, педагогів і батьків. Це можуть бути Центри розвитку, соціальної адаптації, медико-педагогічної допомоги, сімейні клуби тощо. Вони здатні забезпечити найбільш комфортні умови життєдіяльності дитини без відриву від сім'ї, дозволяють певною мірою реалізувати здібності дитини в межах її психофізичних можливостей. На сучасному етапі велика увага надається обов'язковому залученню батьків у процес навчання і виховання дитини. Це вимагає набуття достатньої компетентності батьками дітей із особливими потребами і потребує особливої цілеспрямованої підготовки, що зумовлює необхідність організації роботи з батьками в різних аспектах. У цьому напрямі роботи велику психолого-педагогічну допомогу надає програма „Крок за кроком” як нова модель особистісно зорієнтованої освіти дітей на основі взаємодії з батьками [3]. реалізація освітньої реформи неможлива без участі освітніх професіоналів: науковців, викладачів вищих навчальних закладів, педагогів-практиків, спроможних шляхом експериментальної роботи й теоретичного узагальнення її результатів розробити новітні технології, спрямовані на вдосконалення системи професійної підготовки вчителя-логопеда у вищому навчальному закладі.

Література:

1. *Бондар В.* Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи // Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-канадський досвід): Матеріали Міжнар. конф., Київ, 25-26 травня 2004р. / За ред.: В.І. Бодаря, Р. Петришина. — К.: Наук. світ, 2004. — 200 с.
2. Интегративные тенденции современного специального образования / под ред. Малафеева М.М., Коноплевой А.Н. — М. 2003.
3. *Колупаєва А.* Від ексклюзії до інклюзії (канадський досвід) // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб.: Вип. 7 / За ред. В.І. Бондаря, В.В. Масенка. — К.: Наук. світ, 2006. — С. 39-44.
4. *Федорович Л.О.* Удосконалення навчально-виховного процесу професійної підготовки педагога-логопеда // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Наук.-метод. зб. Інституту спеціальної педагогіки.: Вип. 8. — Т. 1 — За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенко. — К.:, 2006 — 323 с.
5. *Федорович Л.О.* Проблеми і перспективи підготовки фахівців дошкільної корекційної освіти. Зб. наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки) — № 2. — Бердянськ, 2005. — С. 151-159.
6. *Федорович Л.О.* Формування особистості дітей з особливостями психофізичного розвитку. // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Наук.-метод. зб. Інституту спеціальної педагогіки: Вип. 6. — За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенко. — К.: Наук. світ, 2005. — С. 213-216.

Відомості про автора:

Федорович Людмила Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної і корекційної педагогіки Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Адреса закладу:

Кафедра соціальної і корекційної педагогіки,
ПДПУ ім. В.Г. Короленка,
Вул.. Остроградського 2,
м. Полтава, 36003

Домашня адреса автора:

Федорович Л.О.
вул. Фрунзе 44, кв. 19,
м. Полтава, 36024.

дом. т. 8 (0532) 54-37-45,

роб.т.: 8-0532-56-36-91,

моб.т.: 8-050-235-96-86.

e-mail: fedorovich_53@mail.ru

РЕЦЕНЗІЯ

на науково-педагогічну статтю «**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА: ВИМОГА ЧАСУ**»

Федорович Людмили Олександрівни, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри соціальної і корекційної педагогіки Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У сучасних соціокультурних та економічних реаліях України особливого значення набуває соціальна й освітня політика держави стосовно осіб із обмеженими психічними і фізичними можливостями. З цієї причини підготовка педагогів корекційного навчання і виховання дітей із обмеженнями у розвитку стає провідною ланкою сучасної освітньої політики, передбачає вирішення комплексу завдань, спрямованих на цілісний розвиток і забезпечення соціалізації особистості у нових умовах. Цим визначається актуальність представленого

У статті аналізуються нові підходи до питань удосконалення вищої педагогічної школи, її впливу на становлення фахівця корекційної освіти з точки зору сучасних теоретико-методичних положень. Автором також охарактеризовано організаційно-методичні й власне педагогічні суперечності, якими визначається потреба в удосконаленні підготовки фахівців-логопедів у сучасній вищій

Значна увага надана дослідженню світового досвіду реалізації освітньої політики щодо надання допомоги дітям із обмеженими можливостями здоров'я, зокрема розглядаються питання адаптації до вітчизняних умов і запровадження інноваційних технологій у цій галузі: мейнстрімінгу, інтеграції, інклюзії.

Отже, тема представленої статті становить інтерес для сучасної педагогічної науки і практики, а структура і зміст роботи відповідають вимогам ВАК України до фахових наукових публікацій.

Доктор педагогічних наук, професор,
заввідділом Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих АПН України

Л. О. Хомич

Рецензія

на науково-педагогічну статтю

«Удосконалення професійної підготовки вчителя-логопеда: вимога часу»

Федорович Людмили Олександрівни, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри соціальної і корекційної педагогіки Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Актуальність представленої роботи зумовлюється входженням України до європейської і світової спільноти й потребує інтеграції прогресивних здобутків зарубіжної і вітчизняної педагогічної теорії й практики. У сучасних соціокультурних та економічних реаліях України особливого значення набуває соціальна й освітня політика держави стосовно осіб із обмеженими психічними і фізичними можливостями у відповідності зі світовими тенденціями. З цієї причини підготовка педагогів корекційного навчання і виховання дітей із обмеженнями у розвитку стає провідною ланкою сучасної освітньої політики, передбачає вирішення комплексу завдань, спрямованих на цілісний розвиток і забезпечення соціалізації особистості у нових умовах. Нова соціальна політика стосовно дітей із обмеженими психофізичними можливостями, посилення уваги громадськості й батьків до таких дітей, структурно-організаційні зміни в системі спеціальної освіти зумовлюють необхідність підготовки фахівців із навчання і виховання дітей із порушеннями мовлення й формування їх особистості на нових теоретико-методичних засадах. У статті аналізується проблема підготовки логопеда в сучасному педагогічному закладі, охарактеризовано педагогічні суперечності, якими визначається потреба в удосконаленні підготовки фахівців-логопедів у сучасній вищій педагогічній школі. Отже, пропоноване дослідження становить інтерес для сучасної педагогічної науки і практики, а структура і зміст статті відп

Доктор педагогічних наук, професор,
заввідділом Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих АПН України

